

„Komensky“, 6. „Pokrok“, 7. „Slavoj“, 8. „Omladina“, 9. „Slovan“, 10. „Zaboj“, 11. „Žižka“, 12. „Lumir“, 13. „Društvo sv. Metoda“, 14. „Tyl“. (Med temi je 11 zgolj českih, 3 pa so večinom česki.) 15. „Sila“ (Poljaci). Dijaških (študentovskih) društev je 9, in to po številu udov: 1. „Česki akademski spolek“, 2. „Ognjisko“ (Poljaki), 3. „Slovenija“, 4. „Velebit“ (Hrvat), 5. „Zora“ (Srbi), 6. „Osnova“ (Rusi), 7. „Društvo hrvatskih tehnikov“, 8. „Sič“ (Malorusi), 9. „Tatran“ (Slovaki).

* *Katoličanov v Bosni* po šematizmu izdanem v Mostaru za 1877. leto je 135.000. To je precej velik razloček med tem poročilom in pa med poročilom Avstrijskega konzula Teodoroviča od leta 1873., po katerem je znašalo število katoličanov v Bosni 215.540. Tega števila ne dosežejo katoličani, če se tudi Hercegovinski vračunajo, ker je teh po Mostarskem šematizmu 47.180. Potem bilo bi v Bosni in Hercegovini skupaj okoli 185.000 katoličanov. — Samostanov Frančiškanskih je v Bosni po imenovanem šematizmu 8, in sicer v Sutinsku, Fojnici, Kreševu, Livnu, Gučji gori, Plehanu, Tolisi in Pretričevcu. V teh samostanih je 84 mnihov, zunaj njih pa po farah 110.

Politične stvari.

Govor poslanca profesor Greuterja

v 7. javni seji Avstrijske delegacije

o posojilu 60 milijonov. *)

Gospôda moja! Morebiti se mi utegne očitati, da se drznem spregovoriti besedo o takošnem vprašanji, katero že mnogo let razpravljajo najbistrejše glave v Evropi. Al naj odkritosrčno rečem, da silen „respekt“ pred Evropsko diplomacijo in nje modrostjo, katera je dandanes raztrosila po vsi Evropi „odprta vprašanja“ in jo pokrila s podrtinami Evropskih ljudskih pravic, ni me odvrčal, udeležiti se debate, in to tem manj, ker mi je pri tem tolažil znani rek: „da za to, da se pravično dela“ (tedaj tudi prav govori), ni treba velike učenosti, da pa se brez nevarnosti dela krivica, za to je potreba mnogo jurističnega znanja“. (Veselost.) Zatorej mislim, gospôda moja, da sem dokazal svoje opravičenje, udeležiti se razprave o vprašanji, katero danes imamo rešiti.

Minister zunanjih zadev nam je dal zelo težak nalog, in, kakor sem videl, so vsled njega važnosti vsi gospodje govorniki udeležili se debate. Čemú neki? Dejal nam je gospod minister: „gospôda moja! preiščite račun“, — al zamolčal nam je mnogo morebiti najvažnejših faktorjev. Kako pa more kedó preiskavati račun, ako ne pozná faktorjev? Ravno zaradi tega je za nas težava, določno sklepati o zadevi, v kateri ne poznamo prejšnjih dogodkov, in prav ti so v politiki oni faktorji, s katerimi se računati mora. Al tudi tû nahajam neko oprosteno, in to mi daje zopet dobro

*) V delegaciji Avstrijski, ki je razpravljala vprašanje: ali naj bi se ministru vnanjih oprav grofu Andrassy-u dovolilo zahtevanih 60 milijonov gold. ali ne, je bil govor Tirolskega poslanca slavnoznanega govornika monsig. Greuterja najtehtniši. Za pravice lojalnih Slovanov Avstrijskih, katere neprestano z nogami teptajo oholi nemčurji in magjaroni, se je v tem govoru tako čvrsto potegnil, da so koj po dotični seji prišli mu čestitat Hrvaški delegati. Naj tudi mi Slovenci izrazimo pravičnemu Nemcu iskreno zahvalo s tem, da predstavimo celi njegov govor v slovenski jezik, da se izvé po vseh pokrajinah naše domovine. Vred.

znani rek: „Slab mojster je, ki kaže na pol dovršeno delo, kajti tû se mnogokrat njegovo delo drugače obsoja, kakor bi se sodilo dovršeno.“

Po tej opombi se lotim zdaj jêdra predloženega nam vprašanja. Ker pa mi ni ljubo, podajati se na političnem polju v boj, za katerega se ne čutim sposobnega, se ne dotičem vprašanja: kaj naj bi minister zunanjih zadev v tem vprašanji bil storil, kaj pa opustil, kaj se ima zgoditi, in drugzega več. A povdarjati hočem glasilo, važno, od kar stoji svet, in katero je tudi največa nasprotnica iztoku, Rusija, napisala si na svojo zastavo, s katero je pridobila zmago, da se jim čudi svet. To glasilo bodi predmet mojemu premišljevanju.

Obžalujôc spoznavam, da priprave za to vojsko, katere bi ostrovidna vlada že pred leti bila morala izvršiti, niso bile take, kakoršne je zahteval vzlasti Avstrijske države obstanek. Drugi gospodje govorniki imajo vsaj lahko mirno vest, da morejo namesti neznanih faktorjev staviti zaupanje v njega ekscelenco gospoda ministra. Jaz pa, žalibog, pomanjkanja teh dat ne morem nadomestiti sê zaupanjem, in v dolžnost si štejem, v svojem govoru to utemeljiti. Ako pa vendar glasujem za onih 60 milijonov, ima to vse druge vzroke. Namerava se kongres (shod) v Berlinu, in da se ondi napravi našemu ministru trdno podnožje, je treba, da se dovoli onih 60 milijonov. Al, gospôda moja, kaj je 60 milijonov pri onih izurjenih diplomatih, kateri že zdaj vedó, s kakimi visokimi obrestmi dobimo teh 60 milijonov! Da jih ne vzamemo iz svojih blagajnic, to oni vedó bolje kakor mi.

Al — naj odkritosrčno povem — že beseda sama „kongres“ vznemirja moje Avstrijsko-domoljubno čuvstvo. Imeli smo kongres v Parizu; maslo tega je bilo to, da smo zgubili Italijo; — imeli smo nekak kongres, posledica temu je bila Šlesviško-holštajnska vojska in nesreča pri Kraljevem gradu; — imeli smo kongres v Drenopolji, posledica temu je bila, da od nas sedaj zahtevajo 60 milijonov (veselost); zatorej že same besede „kongres“ ne slišim rad. (Veselost.) Da! vsi hočemo utrditi ministru podnožje; a če mu damo le te posojene milijone na pot, njegovo stališče po mojem prepričanju ne bode niti najmanj trdnjše. Kajti, ako že materijalistični svetovni nazori po vsem svetu delajo nevarno propagando, česar ni moči tajiti, imajo vendar ti materijalistični svetovni nazori žalibog v politiki skoraj vseh Evropskih držav in njih diplomatov najvažnejšo, mnogokrat celo odločilno besedo. Zato se bojim, da pri kongresu ne dobí pravice on, kdor bi mogel navesti največ pravnih vzrokov, ampak tisti, kdor po najnovejšem „zakoniku diplomatskem“, pisanem s krvavimi bajoneti premagalca, ne prinese seboj najzdravejših pravil o pravici, ampak najzdravejše in najmočnejše zobé. (Veselost.)

Zatorej 60 milijonov! Njega ekscelenca gospod minister, menim, mi utegne sam pritrditi, da njegovo stališče z njimi ne bo posebno utrjeno; zato mislim, da jih potrebuje za kaj drugzega.

Zdaj pa pridem do točke, o kateri pred mano ni nobeden gospodov govoril, a jaz hočem. Kako vse drugačno bi bilo stališče našega ministra, gospôda moja, ako bi pri njegovem odhodu v Berlin po vseh krajih, kjer bi popotoval, ljudstvo okrog njega se nagnjetal in mu klicalo v vseh jezicah naše monarhije: „idi, namestnik našega apostolskega vladarja, idi, idi in ohrani tam čast naše domovine, v kateri imajo naše najdražje svetinje in naša svoboda svoj dom, ohrani čast naše domovine, najdraži zaklad naših ljudstev, ohrani jim slavno svobodo, kateri so naši očetje združeni in navdušeni žrtvovali blago in kri. Ako te bodo tam po-

slušali in se vrneš, častili te bomo, kakor so v vseh stoletjih ljudstva častila one, kateri so reševali svetinjo svobode iz resne nevarnosti svobode, brez katere življenje izgubi neizrečeno mnogo svoje cene; ako te ne poslušajo, pridi nazaj, potem ne čuješ le kakor nekdanj v Ogerskem deželni zboru, ampak po vsi širni domovini: „Moriatur pro rege nostro!“ — To, to bilo bi najtrdnjše stališče gospoda ministra, in več vredno od 60 milijonov, ako bi smel takó v resnici stopiti v dvorano kongresa in reči: „jaz sem zastopnik državi, katera ni le jedina v ljubezni do svojih starodavnih vladarjev, ampak tudi močna po svobodi, katero vsi uživajo, katera čudeže dela pod ščitom pravice, da se ne le po trdih dolžnostih, temuč po notranji edinosti navdušenosti prestol in domovina brani do smrti!“

Gospodje delegati une (leve) strani, osobito gospod delegat dr. Sturm, so včeraj tudi nekaj enacega govorili. (Veselost.) On je dejal: „splošno, brezizjemno, nepogojno požrtvovalnost bodo pokazala ljudstva Avstrijska“. Res, gospôda moja, zgodi se tako, a to se še le vpraša — in po zgodovini je to vprašanje — kakó se bode skazovala ta požrtvovalnost: ali kakor je sploh navadno, ali pa — z navdušenjem? Gospod dr. Giskra je včeraj se spomnil onih besed, katere sem ravno v imenu vseh svobodnih Avstrijanov citiral; al Ogri, katere od nekdanj občudujem kakor vitežk narod zaradi njih vednih, stoletja trajajočih bojov proti polumesecu, oni so izrekli besedo: „moriatur“ (umrimo) vedóci, da v njej leži varstvo njihovih starih ustavnih pravic, v teh pa varstvo njih svobode. Al niso bili zmirom taki dnevi. Prišle se težke preskušnje onemu ljudstvu in čuli smo drugačno govorjenje. Oprostite — opominjam le dné 14. aprila 1849. leta v cerkvi v Debrečinu. Zatorej, ne vzbudi se vselej navdušenost, ako jo kdo kliče na dan, kajti skrbno ustvariti je prej pogoje, da se poklicana takoj povsod probuja, varovajoča potem domovinske svetinje, brez katerih je življenje pusto — tako brez vseh idealnih smotrov. A sedaj vprašam: Se li pri nas v Avstriji nahajajo pogoji za splošno domoljubivo navdušenost? Le resnico povem, ako moram reči: Žalibog, ne nahajajo se ne.

Navzlic vsi materialistični težnji časa, naj na čast človeštvu bode rečeno, vedno je le kaka ideja, katera more ljudstvo navduševati, in ravno to je, kar občudujem, da teh mogočnih, teh silnih idej in njih premagalne moči za naše boje Avstrija ni do dobra spoznala in jih je zato prepustila bistroidni Rusiji, katera jih je dobro porabiti vedela.

Naši nasprotniki natanko poznajo naše slabosti. Kdor je bral knjigo Italijanskega generala Lamarmore, zná, da državni kancelar (Bismark) v Berlinu ni družega namerjal, nego iskati svoje moči v slabosti Avstrije, nje slabost pa ima svoj izvor v naši notranji razrušenosti.

Je li to dandanes drugače, o tem zeló dvomim. To idejo, za katero smo se borili 300 let, katera je navduševala Lajoša vélikega, Hunyadija, Zrinyija, princa Eugena, Matija Korvina in druge junake prošlih dni, to krasno idejo smo mi v Avstriji zavrgli in Rusija jo je vzela v roko. Čuditi se je temu! Koj po stvaritvi decemberske ustave, katera vse pogoje okrepjenja in oblasti Avstrije obravnava, je na Ruskem nek general izdal delo pod naslovom: „Brambina ustava Ruske“ in v njem nahajam na svoj strah, da se je oni program, kateri se je pred 10 leti postavil in jasno mnogokrat obravnaval, od besede do besede izvrševal in zdaj pred nami leži po nekoliko kakor zgodovinsk dogodek. Dovolite, gospôda, da berem nekatere odstavke. Knjiga

Ruska tako-le govori: „O iztočnem vprašanji imamo samo enega sovražnika in ta je Avstrija; ključ vzhodnih dežel ima sedaj v roci Avstrija, zato je nam skušati na vso moč, da jej ta ključ izvijemo iz rók“. Iztočno vprašanje, vprašanje o Črnem morji in — dobro si zapomnite, Rusija dobro zná, kaj je potrebno k temu iztočnemu vprašanju — tudi Poljsko vprašanje se rešuje na srednji Donavi.“

Ta vprašanja so se zmotala v klopčič tako, da le udarec po tem klopčiču, čegar niti se strinjajo v srcu Avstrije, more razmotati zmešnjavo nam na prid. A kaj nam obetate Vi v dosego tega namena? Ker se je Avstrija leta 1867. tako preobrazila, kakor znano, mora Rusija stopiti na čelo Slovanom in vsem pravo-vernim. Rusija ima zatorej versko idejo, národnostno idejo zapisano na svoji zastavi, in s to idejo tako velikansko napreduje.

A kaj smo storili mi? Kaj smo počeli mi s cerkveno in národnostno idejo? V vérskem obziru jedna konfesionálna postava vrhu druge (veselost) — prava Barbara Ubryk na modernem gledališkem odru poslan-ske zbornice, da se med tem lagljeje za kulisami skle-pajo med znanimi botri finančna opravila, katerih posledice sedaj obžalujemo in prenašamo; — v národnostnem obziru pa se je izcimilo načelo: „Slovane moramo pritiskati na steno“. Nu, le pritiskajte jih na steno, le pritiskajte jih, stena se naposled podrè in potlej niste le samo Slovane, ampak tudi sami sebe potisnili v Moskvo. (Veselost.) Rusija je od tadaj z neumorno ognjevitostjo izvrševala ta nálog. V Avstriji se je pa mislilo — koliko kratov sem to bral — da so naši interesi zavarovani, ako ohranimo Turčijo nedotakneno! Vsak pameten človek z zdravim umom je znal, da je to popolnem nemogoče.

Pod tem gnjilim Turčinstvom se je razvilo mlado, krepko národnostno življenje že davno zabljjenih političnih národnostnih eksistenc in pri tem razvoju, pri tem preobraževanju iz prvotnega stanja in iz svojega hlapčevstva mu je stala na strani Rusija pomoč-nica. Izdala je milijone, da je napolnila njega orožar-nice, a še več je izdala, da je plačevala njega agente med onimi ljudstvi, kateri so mu v materinem jezici popisovali mikavnost usode.

Kje smo bili pa mi? Rusija je povzdignila križ proti koranu, proglašala je onkraj javno svobodo národnosti, kakor pozneje berem iz programa.

Iz tega premišljenega neumornega postopanja se dá tudi tolmačiti skrivnost zmage. Kajti znano Vam mora biti, da pri iztočnih národih se národnost pokriva z vero, a vera z národnostjo. A kaj smo storili mi? Mi smo té najmogočnejše ideje, katere so že pradede navduševale pro „ara et foco“ (za oltar in ognjišče), mi smo jih kakor brez vse cene že davno izbrisali iz naše politike.

Niti v jednom govoru Avstrijskega državnega zbora ni se govorila niti najmanjša beseda o verskem vprašanji, katero imamo rešiti na iztoku. Nijeden človek se ga ni spomnil, govorilo se je vedno le o naoroževanju držav, o bajonetih in goldinarjih, katerih nimamo niti jednega več v blagajnicah. (Veselost.)

V iztočnem vprašanji, gospôda moja, menim, ni jasnejše videlo nobeno oko, nego oko Rusije. Največja zmaga njé diplomacije se je po mojih mislih v istih dnéh dosegla takrat, ko se je Rusiji končno posrečilo, da je združila po svoji želji diplomate različnih držav, da so podpisali oni dokument, po katerem se imajo vpeljati reforme Turčiji. Nu, gospôda moja, Rusija je to z veseljem podpisala, mislé si: zdaj imam besedo držav, da hoté reforme; izvršitev predrugačjenja Turčije pa ni mogoča, zato bodem skrbela jaz, da

pridem jaz do stopinje izvršiteljice volje vse Evrope.“ — In tako se je zgodilo. Kdor zatorej meni, da je moči prepád med koranom in križem zvezati z mostom, on ne pozná niti križa niti korana. Ker se pri nas v Avstriji pričakuje raji sreče le od brezverstva, zato je hotela brezverna Avstrija imeti tudi brezverlo Turčijo (živahna veselost), in zato se hoče podpirati nje varstvo. A reforme poleg korana niso mogoče. Rusija je to umela. (Kon. prih.)

Naši dopisi.

Iz Rusije 24. marcija. — 7. V pismu od 28. oktobra pr. l. sem pisal, da „buldog bo pri sklepanji mira sicer lajal, vendar nazadnje podvivši rep med noge bo le cedil z jezika penaste sline“. Buldog je res strašno zbesnil ter laja dan in noč že skoro dva cela meseca, to je od onihmal, ko je Turčija podpisala pogoje premirja z glavnimi točkami mira. Jarostni laj buldoga, kakor smo ga v Rusiji že prej videli ali prav za prav že prej slišali, Ruskega naroda prav nič ne moti in ne vznemirja. Tudi preteklo jesen sem pisal, da Rusija ima še dovolj vojakov doma, če bo treba ne samo Turške, ampak tudi kake „omikane“ bašibuzuke v kozji rog uganjati. To tudi danes potrjujem, in da povem, čisto resnično rečem, da Ruski narod celó želi, da bi Angleški buldog ne podvil prezgodaj repa med noge, in ne da bi samo lajal, ampak da bi tudi popolnoma stekel ter začel gristi, kar mu prvo popade pod slinasto mrdo. Ruski narod že dva meseca moli in prosi Boga le ene milosti, da bi namreč Bog dal našim diplomatom tisto tvrdost duhá in pogumnost tako, po kakoršni se odlikujejo naši vojskovodje in vojaki. In s hvaležno radostjo moramo priznati, da do zdaj nas je mili Bog uslišal. Naši diplomati do zdaj še niso zabredli v tisto pomoto slabostne prijenljivosti, katera je pred poldrugim letom o času Carigradske konference potopila Ruski narod v nezasluzeno otožnost. Živa priča temu so Št. Štefanski preleminari mirú, katerega podrobnosti Vam je telegraf gotovo že prinesel. Prepise tega dokumenta je naša vlada pred 6 dnevi razposlala velikim Evropejskim vladam, a tukaj so ga pred 3 dnevi z manifestom carjevim razglasili. Imenuje se mir „preliminarni“, zato, ker nekatere zadeve, kakor, na primer, kontribucija, tirjatve Rumunske, krajne meje kneževin, ustav Bosnije, jadranje po prolih bodo še le dotične komisije in deloma kongres, ako se snide, do dobrega ustanovili. Preliminarni mir je izpolnenje tiste obljube, o kateri sem v pismu od 23. septembra pisal: „Slavjansko-turško vprašanje bomo (Rusi) razrešili prav tako, kakor vi (neruski Slavjani) želite.“ Menim, da umni južni Slavjani niso mogli za zdaj več želeči, kakor toliko, kolikor jim je prinesel preliminarni mir. Srbija po svoji omahljivosti (v katero se ve da jo je Avstrija prisilila) več ni zaslužila, kakor toliko, kolikor je prejela: neodvisnost in nekoliko pozemeljnega priraščanja. Srbi, ako so želeli kedaj postati gospodujoči narod na Balkanskem polotoku, bi se bili morali prej učiti državljanske modrosti in pokornosti zdravemu razsodku, a ne rogoviliti s političnimi zarotami in šemiti se s tistim konstitucionalnim liberalizmom, ki je zahodnikom „non plus ultra“ politične modrosti, v resnici pa najbolj surovo gospodstvo večine nad manjšino, kakor, na primer, v Franciji, ali celó manjšine nad večino, kakor v Avstriji. Zdi se mi, da v nobeni ustavni deželi ni osobna svoboda in enakost pred postavami tako garantirana, kakor v Črnogori in Rusiji: postava je tu gospod nad vsemi, a ne stranka nad strankarji. Črnogora je po vojski

izveličana: ona je zdaj trikrat večja in vsaj desetkrat boljša, kakor je bila pred vojsko. To izveličanje so Črnogorci zaslužili tako z državljansko zrelostjo, kakor z izgledno vojno hrabrostjo. To isto pripoznavajo Turki sami. Prejšnji veliki vizir Server-paša, ko je prešteval zavezniške Rusije pri sklepanji premirja, je naštel Črnogorske armade 20.000 mož, pa opazil je, da o vojski jih je treba šteti za 200.000 mož. — Najbolj važno pa je osnivanje Bolgarske kneževine s Črnomorskim pobrežjem od Mangalije do Midije in z odličnim pristaniščem v Egejskem morji. To je tisto strašilo, na katero „buldog“ tako srdito laja. Zakaj? to je njemu dobro znano, a tudi nam je znano, zakaj mora Bolgarija iti do Egejskega morja, ter menimo, da zastonj laja, moral bo ali rep podviti ali pa hrbet nastaviti. Kdo ne pomni 1828.—1829. leta, ko je Rusija proti volji Anglije rešila Grke in Moldovalah (sedanje nehvaležne Rumune) iz Turške sužnosti? Kdo ne pomni 1853—1855. leta, ko Rusija proti volji Anglije, ki je oguljufala skoraj vso Evropo, ni mogla izvršiti osvobojenja kristijanov izpod Turškega jarma? Ravno tako trdovratno je Anglija dve poslednji leti branila nedotakljivost in celoto Turčije; al ko se Rusija Turčije ni dotaknila, ampak jo prisilila, kristijanom sploh in posebno Slavjanom dati vso svobodo in vso pravico, kolikor je za zdaj potrebno, se je Anglija splasila, proglasila se je za „advokata“ Grških interesov; ona raje, kakor priznati to, kar se je zgodilo, bi Turčijo razdajala, in Bolgariji v manjših mejah, to je, brez pobrežja Egejskega morja bi dala rada več kot Rusija: polno neodvisnost. Prekrasni plan Angleških interesov! Na vse male državnice, celó Črnogore ne izvzemši, bi potem se razdelili Turški dolgovi, in Anglija bi s teh narodičev drla svoje interese, kakor je dozda drla z njih kožo s pomočjo Turških paš; Angleška krama pa imela bi po vsem Balkanskem polotoku svoje privilegirane štante. Nadejamo se, da iz Balkanske moke si Anglija ne bo pekla pogache. O dveh ali treh pokoljenjih plačevati Turško kontribucijo, ali pa na vselej na svoje rame navali Turške dolgove, to je za Bolgarijo velik razloček. Anglija bo morala pripoznati, da tudi južni Slovani in Rusija imajo kakošne interese in veliko poguma, kreniti po Angleških krempljih, ki se po njih lakomno stezajo. (Kon. prih.)

Iz Moskve 10. marca. Dn. B. — Včeraj je v dvorani plemstva Moskovskega gosp. Slavjanski s svojim zborom 150 pevcev dal koncert. Vse vstopnice so bile že več tednov poprej prodane. Najprej je pel zbor nekatere dosedaj neznane Ruske pesmi. Z velikim aplavsom so se morale po dvakrat peti. „Husitska“, Češka pesem, se je potem pela; a čudo, da ni jedna roka se ni ganila; vse mrtvo tiho je bilo. Nasproti temu je bil aplav velik pri „Ovam“, pesmi Črnogorski. Koncem so peli Jenkov „Naprej“, katerega so morali trikrat peti; entuziazem je bil tako vihar, da ni moči ga popisati. Vsak Jugoslovan se je moral vspeha tega veseliti kakor dete. Davorin Jenko pač ni mislil, da bode v Rusiji tako priljubljen.

Z Dunaja 31. aprila. — Marsikaj imam danes pokramljati z „Novicami“ in jim povedati to in uno, segajoč tudi za koulise. — Provizorij pogodbe z Ogrji se ima tedaj podaljšati zopet za 2 meseca, to je, do konca maja. Da do tega časa tudi ne bode klopčic razmotan, je gotovo, in zato bode mesec rožnik prinesel premembo notranje politike. Kar pa se tiče iztočnega vprašanja, zasukala se bode konečno vendar stvar tako, da naša armada posede Bosno in Hercegovino in ti deželi Avstrija obdrži, česar Ruska in Pruska vlada želite. — Greuterjev govor v delegaciji tudi v